

Bozsorgós, Gyertyalángos, Csirkelábas

(Magyar kékfestő hagyományok)

II. rész

A mintacsinálás

külön iparágga fejlődött a XVIII. században, de Magyarországon csak néhány helyen kultiválták. A minták legnagyobb részét Ausztriában, Cseh- és Morvaországban készítették a kisiparosok. A magyar kékfestők az illető vidék ízlésének megfelelő mintákat előrajzolták, ezt kiküldték a mintakészítő mesternek, aki kifaragta a rendelt módlit. Noha, a minták ilymódon más országokból kerültek hozzánk, kétségtelen, hogy alakjaik, virágaik magyarosak, népiesek. (A Néprajzi Múzeumban még láthatók ilyen minták). Érdekes azonban, hogy a mintegy másfélszázaddal ezelőtti kékfestők — kitünő érzékkel — a népi motívumoknak csak a vonalait vették át, így nagyon szép, egyszerű, s mégis népies jellegű mintákat készítettek. Ezek a mintázatok azután, mint „mintaelemek” máig fennmaradtak, s bonyolultabb rajzolatú, modern mintáinkban gyakran felfedezhetünk egy-egy kétszázéves elemet. (Sajnos rajzolóink ritkán alkalmazzák ezeket a szép vonalakat, pettyezéseket.)

Honnan másolták a mai rajzolóok ősei a mintákat? Erthető, hogy a természetből. Nagyon érdekes ebből a szempontból felemlíteni a leggyakoribb minták neveit, amelyeknek jó magyar hangzása még ma is gyönyörűséggel cseng fülünknek.

Vidékenként

mást-mást kedveltek. Somogyban például a legelterjedtebb volt a csirkeszemes; (apró pettyek) a pettyes; (közepes pettyek) a birkaszemes; (nagyobb pettyek) a napos; (óriás pettyek) a zabszemes; (ritkás zabszeminták) a búzaszemes, a tikmonyás; (elszört tojásalakú pettyek) a gyertyalángos; (pici gyertyaláng, alatta 3—4 kicsi petty) a karikagyűrűs; (ritkán karikák) a kávésszemes, a késhegyes; (pici háromszögek) minta.

Zalában a nagyobb „ágazó” minták kedvelték, mint például a tökindást; (fonódó vonalak), a szegfűst, a nefelejcseszt, a bibolást, valamint a kigyóvirágos, villamos és tiklábas nevezetű mintákat.

Ezenkívül közkedveltek voltak a következő minták:

1. bozsorgós; (pettyesféle),
2. rákásos; (pettyekből összerakott háromszögek),
3. karikapöttyös; (pettyekből összefűzött karikák),
4. koszorús,
5. holdas,
6. láncos,
7. létrás,
8. zavaros
9. bokrétás,
10. ágas-bogas,
11. szentgyörgyvirágos stb. stb.

Feltétlenül érdemes lenne rajzolóinknak áttanulmányozni ezeket a régi-régi mintaelemeket, minden biznnyal sok hasznosat méríthetnének belőlük az új népi-nemzeti minták megalkotásához, tervezéséhez.

A magyar szintarkázás

kékfestés tehát igen szép, igen gazdag, több mint kétszázévesztendő multra tekinthet vissza. S noha „technikailag” fejletlenebb volt, mint sok más országban, a színezés ízlésességében, a csinozás finomságában nemcsak utólérte, hanem olykor-olykor el is hagyta azokat.

A régi magyar háziiparosok, s az első kézműiparosok hagyományán lassan hazánkban is megkezdődött

a manufaktúra-jellegű, majd a gyáripari jellegű árutarkítás. Budapesten a legrégebb ilyenmű üzem éppen a miénk, amit 1784-ben alapított egy Goldberger Ferenc nevű aranyműves mester, valamint Stibral és Kántor nevű, Csehszlovákiából ideszármazott két kékfestőlegény.

(Legközelebbi számunkban a hengernyomás történetéről közlünk cikket).

Győri György

(Kivonat a készülő gyártörténetből.)